

УДК 316.6:159.923

Гура Тетяна Віталіївна,

професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І.А.Зязюна, доцент, кандидат педагогічних наук, факультет соціально-гуманітарних технологій національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

РОЗВИТОК КОГНІТИВНИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ЛІДЕРІВ

Статтю присвячено проблемі розвитку когнітивної сфери у студентів технічних університетів—майбутніх лідерів. Автор прагне донести важливість вивчення соціально-гуманітарних дисциплін в технічному університеті як основи для розвитку особистості, її лідерських якостей. Наголошено на загальних рекомендаціях щодо розвитку пам'яті у студентів технічного вузу. Особлива увага приділяється мнемотехнічним прийомам для покращення запам'ятовування. В статті розглянуто практичну реалізацію прийомів розвитку пам'яті у студентів економічного, технологічного та інженерного профілю під час проведення лекційних та семінарських занять дисциплін гуманітарного циклу.

Ключові слова: лідер, технічний університет, розвиток особистості, пам'ять, прийоми мнемоніки.

Статья посвящена проблеме развития когнитивной сферы у студентов технических университетов - будущих лидеров. Автор стремится донести важность изучения социально-гуманитарных дисциплин в техническом университете как основы для развития личности, ее лидерских качеств. Определены общие рекомендации по развитию памяти у студентов технического вуза.

Особое внимание уделяется мнемотехническим приемам для улучшения запоминания. В статье рассмотрена практическая реализация приемов развития памяти у студентов экономического, технологического и инженерного профиля при проведении лекционных и семинарских занятий дисциплин гуманитарного цикла.

Ключевые слова: лидер, технический университет, развитие личности, память, приемы мнемоники.

The article is sanctified to the problem of development of cognitive sphere for the students of technical universities - future leaders. An author aims to carry importance of study of socially-humanitarian disciplines in a technical university as backgrounds of development of personality, her leader internalss. General recommendations are certain on development of memory for the students of technical institution of higher learning.

The special attention is spared to the mnemonic method mnemonic method for the improvement of memorizing. In the article practical realization of receptions of development of memory is considered for the students of economic, technological and engineering profile during realization of lecture and seminar employments of disciplines of humanitarian cycle.

Keywords: leader, University of Technology, the development of personality, memory, mnemonic techniques.

Перед системою освіти, особливо у сфері підготовки професійних керівників і фахівців для перспективних галузей економіки, науки та культури гостро постає проблема добору й фахової підготовки найбільш здібної, талановитої молоді, проблема формування нової інтелектуальної еліти нації, лідерів ХХІ століття [1, с. 5-6].

Проблемам лідерства приділяли увагу видатні філософи, педагогіки,

психологи. Серед них виділяють Конфуція, Сократа, Платона, Арістотеля, Цицерона, Ж. Руссо, І. Канта, З. Фрейда, Ф. Ніцше, Р. Кричевського, Б. Ананьєва, І. Зимню, Д. Ельконіна, О. Романовського, С. Калашнікову, О. Пономарьова, Л. Товажнянського та ін. Проте проблема розвитку когнітивної сфери у майбутніх інженерів-лідерів під час вивчення соціально-гуманітарних дисциплін заслуговує особливої уваги.

Спочатку звернемо увагу на принципи діяльності великого лідера, колишнього мера Нью –Йорку Руді Джуліані. Він акцентує увагу на тому, що лідер повинен вміти формувати стійкі твердження і повідомляти їх оточуючим, лідер не може виявляти тільки свою волю, йому потрібна підтримка оточуючих. Але Р. Джуліані вважає основним принципом лідера - це вміння вчитися, постійно читати, намагатися мати незалежну думку, тому що справжні лідери вчаться на протязі всього життя, не шкодуючи на це часу [3, с. 24-25]. Тому розвиток когнітивної сфери повинен бути одним з пріоритетних напрямів освітньої діяльності під час підготовки лідерів у технічному вузі.

У національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ») на деяких факультетах недостатньо приділяється увага психолого-педагогічній підготовці майбутніх інженерів-лідерів. Це пов'язано з тим, що психолого-педагогічні дисципліни є непрофільними для технічного університету, а, виходячи з постанови МОН України щодо викладання гуманітарних дисциплін, вуз самостійно повинен вирішувати в майбутньому навчальному році планування цих дисциплін у навчальних планах бакалаврів та магістрів. Але ж під час вивчення основ загальної психології, психології спілкування, конфліктології, тренінгів спілкування, психології управління, основ професійної психології (ці дисципліни викладаються в нашому університеті на протязі 2015/2016 н. р.) розвивається особистість майбутнього фахівця технічного, економічного та інженерного профілю, пов'язана з розвитком його лідерських якостей.

Особлива увага приділяється розвитку когнітивної сфери студентів-майбутніх лідерів. При вивченні когнітивних процесів викладачі націлюють

студентів не тільки на визначення понять пам'яті, мислення, творчості, але, в першу чергу, акцентують увагу на розвитку цих процесів у майбутніх випускників технічних університетів - лідерів в широких галузях промисловості, бізнесу, управління.

В нашій статті ми зупинимося на розгляді основних методів для розвитку у студентів технічних університетів одного з психічних когнітивних процесів - пам'яті.

Пам'ять – це форма психічного відображення, яка полягає в закріпленні, зберіганні і відтворенні попереднього життєвого досвіду, яка робить можливим його повторне використання в діяльності або повернення в сферу свідомості [6, с. 164-165]. Завдяки пам'яті людина може зберігати безліч змістових зв'язків між явищами світу; за їх відсутності створюються «болісні розриви» в усьому духовному житті людини, що може призвести до тяжких хворобливих явищ. Людська пам'ять - ланка зв'язку між минулим, сучасним і майбутнім. Втрачаючи пам'ять, індивід втрачає не лише своє минуле, а й здатність нормально жити. Головний інструмент нашого розуму - це пам'ять, це зв'язок минулого з сьогоденням і майбутнім, процес збереження минулого досвіду, що дає можливість його повторного використання[5].

Під час проведення лекційних занять з гуманітарних дисциплін викладач обов'язково доводить до відома студентів загальні рекомендації щодо розвитку пам'яті, а саме:

- необхідно запам'ятовувати різнобічну інформацію (факти, дати, імена людей, номери телефонів, нові слова, назви тощо) усно, не записуючи її. Лідер має знати цю інформацію, що сприяє встановленню довірливих відносин між членами команди, колективу;
- треба запам'ятовувати нову інформацію, як тільки вона буде сприйнята сенсорними системами студента (наприклад, зір, слух, нюх тощо) та зберігати її в голові шляхом повторення час від часу;
- використовувати для запам'ятовування, зберігання та відтворення інформації різні прийоми, які включають способи розумової обробки

інформації, її схематичного, графічного, символічного уявлення; вміти систематизувати матеріал, багаторазово його повторювати; вчитися складати щоденні плани, бізнес-плани, так як планування є частиною системи роботи лідера;

- підвищувати мотивацію досягнення успіху, тим самим лідер робить свою пам'ять продуктивнішою; при сприйнятті та запам'ятовування нового матеріалу звертатись до його усвідомлення, образного уявлення та асоціювання з уже відомими фактами, думками, переживаннями; намагатися в новому матеріалі знаходити щось цікаве, незвичне, здатне викликати чітку емоційну реакцію [4]. Емоційний інтелект є необхідною складовою особистості сучасного лідера, тому емоційна пам'ять допомагає лідеру встановлювати доброзичливі відносини між членами групи.

Особлива увага приділяється спеціальним мнемотехнічним прийомам для покращення запам'ятовування. Мнемотехніка або мнемоніка – це прийоми, які сприяють полегшенню запам'ятовування інформації шляхом надання інформації іншого змісту. Мнемотехніка застосовується для запам'ятовування інформації [2].

Цікаво згадати притчу, яка розкриває значення мнемотехніки. У Греції на острові Хеосс до нашої ери трапився землетрус, що засипав будинок багатія і гостей, які бенкетували з господарем у його великому будинку. Коли людей розкопали, за їх останків було важко визначити, хто де лежить. Єдиний, що залишився в живих людей, вчитель риторики і поет Сімонід, незадовго до трагедії вийшов з дому, легко згадав, хто де сидів і хто що робив. Так родичі впізнали тіла своїх близьких, а Сімонід став основоположником нового методу запам'ятовування - топологічної мнемоніки, згідно з якою для запам'ятовування великої кількості матеріалу досить розташувати його в знайомому просторі (наприклад, власній квартирі) і по потребі діставати (знаходити) його. Вчення Сімоніда складалося з двох важливих понять - асоціація і фон. Асоціація – уявний зв'язок між двома предметами, фон - це те, що ми добре знаєте до найдрібніших подробиць. Тоді для того, щоб запам'ятати безліч якихось фактів,

їх потрібно з'єднати (асоціювати) з тим, що вам добре знайоме. Сімонідовський метод широко використовував Цицерон, який промовляв свою промову, крокуючи з кімнати в кімнату. Виступаючи перед публікою, він проходив подумки той же шлях, збираючи "розкидані" по дорозі факти і вислови [7].

Зараз відомо безліч методик раціонального запам'ятовування, проте як і раніше суть їх одна - спочатку запам'ятовується будь-який опорний ряд (фон), до якого будуть підібрані асоціації.

Надалі ми розглянемо ті прийоми мнемотехніки, які ми пропонуємо студентам технічного університету для розвитку пам'яті. Основні з них:

1) *метод опорних слів* використовується для запам'ятовування списку предметів. Він полягає у тому, що кожен елемент зі списку, який необхідно запам'ятати асоціюється з мисленим образом за допомогою спеціального вірша;

2) *метод loci або «домашній» метод* застосовуємо для запам'ятовування ряду об'єктів. Кожен об'єкт, який необхідно запам'ятати асоціюється з певними місцями на знайомому шляху;

3) *системний метод* у вигляді систематизації інформації в смислові групи пропонуємо для покращення довготривалої пам'яті;

4) *метод розташування предметів або метод вільних асоціацій* допомагає пам'яті проникати в зв'язані між собою області, його ми пропонуємо використовувати для запам'ятовування різних предметів, групувати не пов'язані між собою предмети;

5) *метод римування* один з найбільш дієвих способів забезпечити запам'ятовування матеріалу. Він знайшов широке застосування в рекламі: заримовані рекламні ролики самі вриваються нам на згадку, незалежно від нашого бажання, і від них часто не так просто позбутися. Тому при зіткненні з важливою, але нелогічною і такою, що важко запам'ятовується інформацією варто спробувати заримувати її;

6) *прийом смислового кодування*, що полягає в тому, що числа краще запам'ятовується за допомогою фраз, це, в свою чергу, сприяє розвитку числової пам'яті;

7) *метод абрєвіатури* використовується для запам'ятовування матеріалу, не пов'язаного логічними принципами, він полегшує процес викликання з пам'яті потрібної інформації, скорочуючи довгі назви, а це сприяє їх запам'ятовуванню;

8) *знаходження зв'язку між цифрами та літерами* використовується для запам'ятовування чисел. Слова мають для нас більше сенсу, ніж числа, а цей спосіб якраз допомагає "перевести" числа в слова. Підставляючи до наявних буквених значень цифри інші літери, ми їх легко запам'ятовуємо;

9) *використання картинок* для запам'ятовування. Метод полягає в тому, що картинка є перекладом імен власних, різних назв і думок на основі їх звучання або смислового значення [8].

Використання мнемотехніки ні в жодному разі не повинно замінити самий відомий і широко популярний метод у розвитку та зміцненні пам'яті - традиційне заучування текстів напам'ять та їх переказ. Однак із завданням допомогти зробити процес запам'ятовування більш простим та цікавим мнемоніка справляється чудово.

Під час проведення практичних занять студентам також пропонуються міні-тести для дослідження різних видів пам'яті, розглядаються проблемні ситуації, пов'язані з проблемами запам'ятовування, а також проводяться з ними вправи на розвиток пам'яті та запам'ятовування. Наприклад, вправи на засвоєння методу вільних асоціацій, на засвоєння методу опорних слів та ін.

Заняття супроводжуються цікавими фактами з біографії лідерів, що підвищує мотивацію студентів технічних університетів до вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Таким чином, на основі нашого дослідження можна дійти *наступних висновків*:

1. Лідер представляє собою члена групи, за яким вона визнає право приймати відповідальні рішення в значимих для неї ситуаціях; це авторитетна особистість, яка відіграє центральну роль в організації сумісної діяльності і регулюванні взаємовідносин в групі.

2. Пам'ять є основою психічної діяльності, без неї лідер не зможе правильно зрозуміти поведінку людей в групі, їх стиль мислення, не зможе впливати на поведінку членів групи. Тому для кращого розуміння кожної особистості, лідер повинен мати розвинену пам'ять.

3. Досвід застосування прийомів розвитку пам'яті, особливо, прийомів мнемотехніки необхідно впроваджувати під час вивчення не тільки соціально-гуманітарних дисциплін, але й профільних дисциплін в технічному вузі.

Перспективою подальших досліджень є продовження розробки програми розвитку когнітивної сфери у студентів-майбутніх інженерів-лідерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаєв В. М., Романовський О. Г., Пономарьов О. С. Проблеми формування особистості лідера: [навч. посібн.] / В. М. Бабаєв, О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов– Х.:НТУ «ХПІ». – 2000.- 290 с.
2. Бочарова С. П. Психология и память. Теория и практика для обучения и работы / С. П. Бочарова. –Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2007.- 384 с.
3. Дафт Р. Л. Уроки лидерства / Р. Л. Дафт; при участии П. Лейн; [пер. с англ. А. В. Козлова, под ред. проф. И. Ф. Андреевой].- М.: Эксмо, 2006.- 480 с.
4. Психология: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авт.; за ред. І. Ф. Прокопенка.-Х.: Фоліо, 2012.-863 с.
5. Психология: текст лекций для студентов всех специальностей высшего технического учебного заведения / за ред. Романовского А. Г., Михайличенко В. Е., Гуры Т.В. – Х.: НТУ «ХПИ», 2012. – 81 с.
6. Столяренко Л. Д. Основы психологии / Л. Д. Столяренко. –Ростов – на –Дону: Феникс, 2000. - 672 с.
7. Myers D. G.Social Psychology. Fifth edition. 2000.
8. Quinn V.N. Applying psychology. Third edition. 2000.